

SİVAS DÜĞÜNLERİNDE “GELİN HAMAMI”NA “GELİN BOHÇASI” HAZIRLAMA GELENEĞİ

Ebru SUBAŞI*

ÖZ

Sivas yöresinde halkın “Beşik- Eşik- Keşik” yani doğum, evlenme, ölüm şeklinde ifade ettiği hayatın önemli dönüm noktaları, birbirinden farklı kurallar eşliğinde hazırlanan törenlerle karşılanır.

Bu üç aşamadan biri olan evlilik ve düğün törenine hazırlanırken de düğün öncesi, düğün esnasında ve düğün sonrası yerine getirilmesi gereken adetler olarak ayrı ayrı incelenebilir.

Sivas ve çevresinde düğün aşamasında “Kına Hamamı”, düğünden sonra da “Gelin Hamamı” olarak uygulanan gelenek kendine özel bir takım hazırlıkları zorunlu kılar. Hamamda kullanılmak üzere kız evinin emeklerine ek olarak bazı durumlarda kayınvalidenin de hediye yoluyla katkıda bulunmasıyla hazırlanan “Gelin Bohçası” içinde peştamal, havlu, tülbent, hamam yaygısı vb. kullanım eşyalarının yanı sıra ailelerin ekonomik durumuna göre gümüş, bakır veya daha farklı bir madenden imal hamam kazanı, hamam taşı, kıldan, nalın, tarak, mücevher sandığı gibi fonksiyonel kullanım eşyaları yer alır.

Yörede yapılan alan araştırması ve ulaşılan kaynak kişilerin verdiği bilgiler ışığında “Kına Hamamı” ile “Gelin Hamamı” geleneğinin olmazsadan olan “Gelin Bohçası” içinde yer alması gerekli görülen bir grup madeni eşyanın tanıtımı makaleye konu seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlenme, gelenek, gelin, hamam, bohça.

* Dr. Öğr. Üyesi - Ardahan Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü. e-posta: ebrusubasi@ardahan.edu.tr

Makale Gönderim Tarihi: 02.11.2018 / Makale Kabul Tarihi: 08.01.2019

ABSTRACT

THE TRADITION OF “BRIDAL BUNDLE” PREPARATION FOR
“BRIDAL BATH” IN SIVAS WEDDINGS

In Sivas, the important milestones of life expressed as “Beşik- Eşik- Keşik” that means birth, marriage and death are welcomed with ceremonies prepared to the accompaniment of rules different from each other.

Preparation for one of these three stages- wedding ceremony may be studied as before, during and after wedding ceremony traditions.

In Sivas and neighborhood, the traditions “Henna Bath” at wedding stage and “Bridal Bath” after wedding, necessitates a number of unique preparations.

“Bridal Bundle” prepared in some cases, with supports of mother-in-law’s gifts in addition to the efforts of bride’s family, includes bath towel, towel, kerchief, ground cloth for bathhouse etc. For using in bath house as well as Turkish bath basin, bath bowl, soap box, clog, comb, jewelry box made of silver, copper or different metal according to the economic conditions of the families.

The aim of the article is to introduce a number of properties that should be included in “Bridal Bundle”, a must of “Henna Bath” and “Bridal Bath”, in the light of the studies in the region and the information obtained from references.

Key Words: Wedding, tradition, bride, Turkish bath, bundle.

1. GİRİŞ

Hamamlar, temizliğin yanı sıra birtakım sosyal eylemlere de mekân teşkil ederek toplumsal ilişkilerin gelişmesi bakımından önemli bir rol üstlenmiştir.

Bu mekânlarda yaşananlar, toplum hafızasında canlı bir şekilde tazeliğini koruyarak hayat tecrübeleri ile birleşmiş ve zaman içinde birbirinden farklı gelenek- göreneklerle harmanlanmıştır. Bugün halk arasında halâ “Hamam Kültürü” olarak adlandırılan gelenek Anadolu’nun birçok yerinde canlı bir şekilde yaşatılmaktadır (Y. Kaplan 2010: 131- 155).

Hamamlar; toplumların sosyal yapısındaki en önemli olaylardan biri olan evlenme adetlerinin de ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bütün insan topluluklarında olduğu gibi Anadolu Türk Halkı için de, evlenmenin kural ve törenleri toplum tarafından belirlenmiştir. Yeni bir yaşama geçiş olarak değerlendirilen evlilik ve düğün töreni; düğünden önce uygulanması gereken gelenekler; düğünden sonraki gelenekler olmak üzere ayrı ayrı ön hazırlık gerektiren bir süreçtir (N. Karaca 2015: 105-107).

Sivas çevresine bakıldığında evlenme ve düğün adetleri bazen il merkezi ile ilçe ve köylerde farklılıklar gösterebilir (N. Karaca 2015: 105- 107). Düğün sırasında ve düğün sonrasında yapılması gerekli görülen törensel etkinliklerden biri olan ve özellikle kadınlar arasında düzenlenen “Gelin Hamamı” geleneği Anadolu’nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Sivas’ta da evlenme adetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır (İ. Emiroğlu 2010: 30).

Gelin ve damat ailelerinin anlaşması ve rızası ile düğün tarihi yaklaştıkça hız kazanan hazırlıkların her birinin farklı adları bulunmaktadır (Ö. Demren 2015: 322). Uygulanan geleneklerden biri olan ve düğünden birkaç gün önce ya da “Kına Gecesi” eğlencesinin gündüzünde yapılan hamama “Kına Hamamı” denmektedir. Düğün haftasında yapılan hamamın amacı gelin kızı bedenlen ve ruhen arındırıp temizleyerek evliliğe hazırlamaktır.

“Kına Hamamı”na kız tarafından yakın akrabalar, eş dost ve gelin kızın arkadaşları ile damat tarafından sadece sağdıç davet edilir. Otuz beş-kırk yıl öncesine kadar davetlilere, birkaç gün öncesinden “şu tarihte, şu saatte kına hamamımız var sizde buyurun gelin” diyerek haber verilir. Halk arasında “okuyucu” olarak adlandırılan mahalle-

den yaşlıca, yoksul bir hanım ile 10- 12 yaşlarında küçük bir kız çocuğu aracılığıyla yapılırdı. Okuyucular kapı kapı dolaşarak düğüne çağrılacak kişileri davet ederler, okuntu sırasında da davetli olanlara kokulu sabunlar verirlerdi. Sabunu alan kişi daveti kabul etmiş sayılırdı. Okuyucu küçük kızın kolunda bir torba takılı olur ve her uğradıkları evden şeker, bulgur, un, para, elbiselik kumaş gibi küçük hediyeler kabul ederlerdi. Okuntu işi bittikten sonra torbada toplanan erzak ve para okuyucu yaşlı kadına yardım amacıyla verilirdi (A. Yıldızeli 2017). Sivas’a yakın bazı köylerde okuyucular sabun yerine “Çıkı” adı verilen, yine kız tarafının hazırladığı arasına leblebi ve kuru üzüm konmuş elbiselik kumaştan oluşan hediyeler dağıttıkları da olurdu. Elbiselik kumaşın boyutları ve kalitesi davetlilerin önemine göre değişebilirdi (M. Çınar 2017). Günümüzde davetler davetiye kartları veya telefon aracılığıyla yapılmaktadır.

Hamama gelecek davetlilerin sayısına göre hamamın tamamı veya yeterli görülen sayıda kurna kiralanır. Hamam kirasını ve diğer giderlerin tamamını gelin annesinin de karşıladığı olur (A. Yıldızeli 2017, H. Çandar 2017).

“Kına Hamamı” yapılacağı günün öncesinde hazırlıklar büyük bir titizlikle yapılır. Hamamda yenecek- içecekler büyük önem taşıdığından günler öncesinden yaprak sarması, içli köfte, su böreği, baklava, kalbura bastı vb. yöresel yemekler yapılır, meyve, kuruyemiş ile limonata, gazoz, şerbet gibi soğuk içecekler hazır edilir (S. Subaşı 2017).

Hamama gidileceği günün sabahında damat annesi ile görümce, elti ve sağdıç lokum, kuruyemiş, kahve alarak gelin kızın evine gider ikramlıkları bırakırlar. Gelin kız bu gün için özel kıyafetler giyinmez. Yıllar önce, kız evine toplanan davetliler hep birlikte darbuka, tef ve zil ile yapılan müzik eşliğinde hamama giderdi. Hamam yürüme mesafesinde değil ise fayton kiralanırdı. Günümüzde ulaşım vasıtalarının çeşitlenmesi dolayısıyla birçok insan ulaşım için özel aracını kullanmakta veya ticari taksi kiralamaktadır (H. Çandar 2017).

Hamama girilir girilmez hamam hizmetlisi kadın, konukları karşılar, ardından gelinin bohçasını alarak ılıkılık bölümünde seki üzerine eşyalarını hazır eder. Gelinin bohçası diğer davetlilerin bohçasından ayırt edilecek derecede süslü ve göz alıcı olur. İçerisinde kanaviçe işlemeli, etrafı dantelle çevrili, patiskadan yapılmış hamam yaygısı, ipek peştamal, havlu takımı, etrafı gümüş veya altın pullu beyaz tülbent, üzeri gümüş süslemeli kemik tarak, hamam tası, kildan (gildan, sabunluk), hamam kazanı, sedef kakmalı veya gümüş süslemeli nalınlar (nalın), gümüş mücevher kutusu yer alır (A. Yıldızeli 2017).

Gelin ılıkılık bölümünde ipek peştamalına sarılarak, nalınlarını giyer sağdıç, arkadaşları ve diğer yakın akrabaları eşliğinde sıcaklık bölümüne geçerek ters çevrilmiş hamam kazanının üzerine oturtulur ve yıkanır. Gelini yüksekçe bir yere oturtmak ona verilen kıymetin göstergesi sayılır. Hamama gelen tüm davetlilerin, gelinin başına birer tas su dökmesi adettendir. Yıkama işlemi bittikten sonra kurna başlarına hazır edilen yiyecek- içecekler misafirlere ikram edilir. Darbuka, tef ve zil eşliğinde türküler söylenir, halaylar çekilir, eğlenilir (A. Yıldızeli 2017). Günümüzde müzikler canlı icra edilebildiği gibi müzik çalarlar ile de yapılmaktadır.

Hamam töreni bittikten sonra gelin, hamamın soğukluk bölümünde sağdıç ile birlikte bütün büyüklerin ellerini öper, hamamdan en son sağdıç ve arkadaşları ile birlikte çıkar (S. Subaşı 2017). Baba evine getirilen geline “Üç etek- Bindallı” giydirilir, beline gümüş kemer takılır, ayaklarına yemeni giydirilir, başına etrafı (ailenin ekonomik durumuna göre) altın veya gümüş pullarla çevrilmiş kırmızı yemeni örtülerek akşam düzenlenecek olan “Kına Gecesi” törenine hazırlanır (H. Çandar2017).

Düğünden üç gün, bir hafta bazen de on beş gün sonra yapılan hamam merasimine ise “Gelin Hamamı” denir. Gelin hamamına, damat ve gelin tarafından yakın akraba, eş dost ile gelinin arkadaşları davet edilir (H. Çandar 2017).

“Gelin Hamamı”nın tüm masraflarını damat tarafı karşılar. Hamama davetli misafir sayısına göre hamamın tamamı veya yeterli sayıda kurna kiralanır yine günler öncesinden ikramlıklar hazırlanır (H. Çandar 2017, A. Yıldızeli 2017).

Gelini hamama götürmek için gelinin yeni dönemdeki hayatına başladığı evine veya kayınvalidenin evine davetliler toplanır. Kına hamamından farklı olarak geline evdeyken “Üç Etek- Bindallı” giydirilir ve beline gümüş kemer takılır. Gelin, başına tepelik giyer ve geleneklere uygun baş süslemesi yapıldıktan sonra düğün merasiminde “töre” adı altında takılan tüm takılarını takar. Bundan maksat damat evinin hiçbir masraftan kaçınmadığını, ne kadar cömert olduğunu, gelinlerine çok değer verdiklerini herkese göstermektir (H. Çandar 2017).

Evde toplanıldıktan sonra hep birlikte hamama gidilir. Hamam hizmetlisi, kadın konukları karşılar, “Gelin Bohçası”nı alarak hamamın ılıklik bölümündeki seki üzerine koyar. Gelin bohçası açılarak, seki üzerine hamam yaygısı serilir. Hamamda gelinin hizmetini yapacak olan natır bol bahşiş alabilmek için kusursuz şekilde hizmet etmemeye çalışır (H. Çandar 2017, A. Yıldızeli 2017).

Gelin, hamamın ılıklik bölümünde bütün takılarını çıkararak gümüş mücevher kutusuna koyar, kapağı kilitlenen kutu hamam çıkışında alınmak üzere hamamcıya veya o gün özellikle gelinle ilgilenen natıra teslim edilir (M. Çınar 2017, A. Yıldızeli 2017).

İpek peştamala sarılarak hamamın sıcaklık bölümüne giren gelin, kayınvalidesi başta olmak üzere bütün büyüklerin yıkanmasına yardımcı olur, yıkanma eylemi bittikten sonra kayınvalidenin saçlarını tarar, ayaklarına ferahlık olsun diye soğuk su döker, giyinirken yardım eder ve sonra el öper. Bunun karşılığında kayınvalide gelinin başına elini koyarak, evliliğinde mutlu olması için dua eder. Bu şekilde görevini yerine getirmiş sayılan gelin

arkadaşlarıyla birlikte yıkanır, ardından “Kına Hamamı”nda olduğu gibi yenilir, içilir. Darbuka, tef, zil çalan kadınlar eşliğinde türküler söylenir, halay çekilir, oynayıp eğlenilir (H. Çandar 2017, S. Subaşı 2017).

Hamam bitiminde gelin, başta kayınvalidesi olmak üzere bütün büyüklerin ellerini öper, onları hamamın soğukluk bölümünden uğurlar en son arkadaşları ve kendisi hamamdan çıkar. Hamama gelen konuklar böylelikle, gelinin büyüklere ve misafirlerine karşı saygı ve hürmetine bakar, tavrını, terbiyesini gözlemlemiş olurlar (M. Çınar 2017).

2. “GELİN BOHÇASI” İÇERİSİNDE BULUNMASI GEREKLİ OLAN MADENİ EŞYALAR

Anadolu insanı için hamama gitmek bir sosyal etkinlik biçimi olduğundan, özellikle kadınlar hamama giderken, birbirinden farklı bohçalar hazırlayarak sosyal statülerini ve toplum içindeki yerlerini de bu yolla sergilemekteydiler (D. Bozok 2006: 62- 86). Hamamda kullanılacak eşyaların içine konduğu bohçalar günlük kullanım için sade tutulmuş olsa da, “Gelin Bohçaları” pamuk ya da ipekli kumaşlardan, üzerleri altın simle, gümüş simle, pullarla

ağır işlemeli şekilde hazırlanırdı (İ. Emiroğlu 2010: 39). Günümüzde de bu gelenek devam etmektedir.

Özellikle kadınlar arasında düzenlenen “Gelin Hamamı” evlenme adetlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. “Gelin Hamamı”nda kullanılan malzemeler çeyizdeki yegâne parçalardır. Köklü geçmişe sahip hamam geleneğinde kullanılan fonksiyonel kullanım eşyalarının her biri hamam maddesi, tekniği ve süsleme özellikleri ile sanat değeri taşımaktadır (Akan ve Bezirci, Hidayetoğlu, Nas 2005: 999-1013).

Genellikle gelin kız tarafının hazırladığı bazen de damat annesinin hediyeyle katkıda bulunduğu “Gelin Bohçası” içinde hamam kazanı, hamam taşı, kıldan, süslemeli nalın, tarak, mücevher ku-

tusu gibi madeni eşyalar diğer eşyaların yanında yer alır. Bu eşyalar ailelerin ekonomik durumuna ve toplum içindeki sosyal statüsüne bağlı olarak gümüş, bakır veya daha farklı madenlerden imal edilmiş olabilir (A. Yıldızeli 2017).

Makale kapsamında “Türk Hamamı” geleneklerine bağlı olarak Sivas “Gelin Hamamı”nda kullanılan ve alan araştırması neticesinde ulaşılan bir kısım madeni eşya, kullanım amaçlarına göre fotoğraflar eşliğinde tanıtılmaya çalışılmıştır.

2. 1. Hamam Kazanı: Hamamda içine su doldurulan veya ters çevirerek tabure şeklinde kullanılan, genellikle bakırdan dövme tekniği ile yapılmış yuvarlak biçimli büyükçe kaplardır. İç ve dış kısımları süslemeli veya sade olabilir (İ. Ödül 2014).

Bu kazanlar ile hamama giderken temiz eşyalar, hamam dönüşünde de özellikle kirli veya ıslak çamaşırlar taşınır (H. Durak 2014).

Fotoğraf 1: Hamam Kazanı-Sivas

Fotoğraf 2: Hamam Kazanı-Sivas

2. 2. Hamam Tası: Yıkanırken su taşımak ve su dökmek için kullanılan taktır (M. Özdemir 2011: 1264). Genellikle bakır, gümüş veya pirinç madeninden üretilir.

Hamam tasları göbekli veya göbeksiz olarak farklı formlarda yapılır. Üzerleri kabartma veya kazıma tekniğinde geometrik, figürlü ve bitkisel motiflerle bezenir. Göbekli taslarda bezeme genellikle göbek üzerinde, göbeksiz taslarda ise iç zemin tamamen bezendiği gibi sade olarak bırakılabilir (E. Uluumay 2009:24).

Fotoğraf 3: Hamam Tası-Sivas

Fotoğraf 4: Hamam Tası-Sivas

2. 3. Kildan (Gildan- Sabunluk): Ayaklı veya düz dipli, oval gövdeli, genellikle bombeli, kapaklı ve kapak üzerinden kulplu, önden kilitli kutudur. Kесе, lif, sabun gibi hamam gereçlerini taşımada kullanılır (Z. Köşklü 2005: 112). Anadolu’da kadınlar hamama giderken bakır, gümüş veya pirinç-

ten imal edilmiş bu küçük kutu içinde killi toprak götürürler, hamamda su ile yumuşattıkları kil ile saçlarını ve yüzlerini yıkarlar. Kildan ismi buradan gelmektedir (H. Durak2014).

Fotoğraf 5: Kildan-Sivas

Fotoğraf 6: Kildan-Sivas

2. 4. Nalın (Nalin): Hamam gibi ıslak zeminlerde kullanılan üstü tasmalı, tabanı yüksek genellikle şimşir, abanoz vb. sert dokulu ağaçtan tek parça şeklinde oyularak yapılan bir çeşit takunyadır. Üzeri sedef kakmalı, sırma, sim, inci, ayna kırıkları ya da gümüş tellerle işlenir (H. Taş 2017: 2580).

Gelin nalını ve hamam nalını olarak tabir edilen nalınların tabanı oldukça yüksek tutulur, bunlar da kendi aralarında burunları küt olanlar, oymalılar, kemerliler gibi çeşitlere ayrılır. Temizlik, titizlik göstergesi olan yüksek takunyalar, kapı önleri, taşlıklar, banyolar yıkanırken giyilir, böylece hanımlar ayaklarını pis sulardan korumuş olurlar.

Gelin nalını denilen takunyalar cevizden yapılır, tasmaları sim işlemeli ve önünde püskülleri bulunur. Ökçesine gümüş telkâri çiçekler mihlanır bu türleri yalnızca gelinler giyer (H. Taş 2017: 2581). Ayrıca, Anadolu'nun bazı bölgelerinde “Şingirdaklı” olarak adlandırılan, üzerleri altın veya gümüş pullar ve toprakla süslü nalınlar da imal edilir bunları da varlıklı aileler tercih ederler (S. Tansuğ 2018: 7).

Fotoğraf 7: Gümüş İşlemeli Nalın-Sivas

Fotoğraf 8: Gümüş İşlemeli Nalın-Sivas

2. 5. Tarak: Saç dolaşıklığını açmak için kullanılan ağaç, hayvan boynuzu, fildişi gibi hammaddelerden tek yönlü veya iki yönlü imal edilen dişli araçtır. Özellikle kına hamamı, gelin hamamı gibi özel günler için üretilen tarakların üzeri gümüş veya sedef kakmalı şekilde üretilirler. Bu tarakların üzerleri genellikle gümüş veya altın pullarla süslü olur (M. Çınar 2014).

Fotoğraf 9: Gümüş Kaplama KemikTarak-Sivas

Fotoğraf 10: Gümüş Kaplama Kemik Tarak Diğer Yön-Sivas

2. 6. Mücevher Kutusu: Genellikle ceviz ağacından yapılarak, dış yüzeyi sedef veya gümüşle bezenen kapaklı kutudur. İç yüzeyi bazen bölmeli ve kadife kumaş kaplı olabilir. Kapağın iç yüzeyinde ayna yer alır. Değerli takı ve aksesuarları muhafaza etmekte kullanılır.

Fotoğraf 11: Gümüş MücevherSandığı-Sivas

Fotoğraf 12. Gümüş Mücevher Sandığı İç Görünüş-Sivas

Yüzyıllar boyunca süregelen hamam geleneği içinde yer alan ve Türk hamamında kullanılan objeler hamam mimari elemanlarıyla da bütünlük sağlamıştır. Türk hamamı bu özellikleriyle, tarihi, estetik ve sanat değerlerinin yanı sıra, geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılması özelliği ile de, kültür varlıklarımızın korunması gereken önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Ö. Özgen 2016: 114).

SONUÇ

Kültürümüzde hamamlar çok eski devirlerden itibaren yıkanma, arınma ve şifa aramanın yanında, birer eğlence ve sohbet mekânı olarak da kullanılmaya gelmişlerdir. Özellikle kadınlar için bir sosyalleşme mekânı olarak algılanan hamamda kadınlar birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı da yakalamışlardır (Ö. Demren 2015: 232). Sünnet Hamamı, Loğusa Hamamı, Arefe Hamamı gibi özel gün ve zamanlarda da gidilen hamamlar, “Gelin Hamamı” olarak adlandırılan Anadolu evlilik ve düğün geleneklerinin uygulanması aşamasında da karşımıza çıkmaktadır.

Renkli ve canlı gösterilerin sergilendiği gelin hamamlarının düzenlenmesinde amaç, kişiyi kutsal kabul edilen suyla arındırarak yeni döneme yani evliliğe hazırlamak ve akranlarıyla son kez bekâr olarak eğlendirmektir (Ö. Demren 2015: 232).

Sivas evlenme gelenekleri arasında yer alan “Gelin Hamamı” geleneği ile ilgili uygulamalar günümüzde tercihe bağlı yapılsa da, düğünden önce evliliğe hazırlayıcı, düğün sonrasında da yerine getirilmesi gerekli görülen sıralı törenlerin tamamlayıcısı olarak yapılmaktadır.

“Kına Hamamı” ile “Gelin Hamamı” şeklinde düğünün iki farklı aşamasında düzenlenen hamam etkinliği için yapılan hazırlıklar arasında belki en önemlisi “Gelin Bohçası” hazırlamadır. Bohça içinde peştamal, havlu, hamam yaygısı, tülbent vb. eşyaların arasında bakır, gümüş veya farklı madenden imal edilmiş hamam kazanı, hamam taşı, nalın, kıldan, tarak, mücevher sandığı gibi fonksiyonel kullanım eşyaları da bulunmak zorundadır.

Teknoloji ve modernleşme sayesinde evlerde yıkanma birimlerinin gelişmesi ile birlikte, tarihte çok önemli fonksiyonu olan “Hamam Kültürü” günümüzde önemini kaybetmiş, bunun sonucunda “Hamam Bohçası” içinde yer alan fonksiyonel kullanım eşyaları, evlerde şark köşeleri ile eskici dükkânlarında vitrinleri süsler duruma gelmiştir. Bakıldığında hamam bohçalarının yerini küçük valizler, işlemeli ipek peştamalların yerini mayolar,

her biri sanat değeri taşıyan madeni kullanım eşyalarının yerini de plastik olanları almıştır.

Hamama gitme geleneğinin günümüzde kısmen devam ettiği birkaç il arasında Sivas yer alsa da, geçmişte “Kına Hamamı” ve “Gelin Hamamı” olarak adlandırılan hamam geleneği ile buna bağlı gelişmiş olan hamam kültürü de halk tarafından yavaş yavaş unutulmaktadır. Günümüzde halâ kullanıma açık olan hamamlar ise ya müşterisizlikten kapanmakta veya farklı amaçlar için kullanılmaktadır.

Turizm şirketlerinin farklı bir deneyim olarak sunduğu geleneksel “Türk Hamamı” seçenekleri ve farklı sosyal yaşantı tecrübesi arayışında olan insanlar son yıllarda hamam geleneğinin canlanmasında bir nebze etkili olmaktadır.

Hamamlara ait maddi kültür unsuru sayılan eserler için müzelerde daha geniş saklama ve sergi imkânı yaratılmasının yanı sıra, madeni eşya üreten yerli küçük esnafın desteklenmesi ile üretimin devam ettirilmesi, hamam kültürüne ait eserlerin yapım ve süsleme özellikleri ile kullanım amaçlarının topluma hatırlatılması, yeni yetişen gençlere bu kültürün tanıtılması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akan, Meral- Bezirci, Zuhâl- Hidayetoğlu, Melek- Nas, Emine (2005). “Bursa Evlenme Adetlerinden Gelin Hamamı Kültürü Çerçevesinde Kullanılan El Sanatı Ürünleri”, *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Cilt: 3, Bursa, Ekim, s.999- 1013.

Bozok, Düriye (2006). “Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı (Bursa Merkez İlçede Bir Araştırma)”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 62-86.

Demren, Özlem (2015). “Sosyal İlişkileri Yapılandırıcı Boyutuyla Geçmişten Günümüze Sivas Düğünlerinde Gelin ve Güvey Hamamı”, *8. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildiriler-I*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, s. 322.

Emiroğlu, İzlem (2010). *Konya’da Hamam Kültürü ve Kullanım Eşyaları*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Konya, s. 30.

Kaplan, Yunus (2010). “Türk Hamam Kültürünün Divan Şiirine Yansımaları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 44, Erzurum, s. 131- 155.

Karaca, Nesrin (2015). “Hayatın “Eşik” Durumu Bağlamında ve Sivas Evlenme Geleneğinde “Gelin” Kültürü”, *Halk Kültüründe Kadın Uluslar Arası Sempozyumu*, Şanlıurfa, Kültür Bakanlığı, s. 106- 107.

Köşklü, Zerrin (2005). “Geçmişten Günümüze Erzurum’da Bakırcılık ve Bakır Kaplar”, *Journal of Fine Arts*, e- dergi.atauni.edu.tr, Erzurum, s.112.

Özdemir, Melda- Ozan Kaya, Fatma (2011). “Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, s.1264.

Özgen, Özlen (2016). “Kültürel Miras Kapsamında “Türk Hamamı” Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Ankara, Sayı 42, Bahar, s. 114.

Tansuğ, Sabiha (2018). “Türk Hamamı”, s. 7. <https://docplayer.biz.tr/47210629.09.10.2018,16:33>.

Taş, Hülya (2017). “Kaybolmakta Olan Bir Maddi Kültür Geleneği: Bursa’da Takunyacılık”, *Uluslar Arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 6/4, Türkiye, s. 2580.

Uluumay, Esat (2009). *Hamam Kültürü Üzerine, Eski Tas Eski Hamam*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 24.

KAYNAK KİŞİLER

Çandar, Hamire (2017). Yaşı 83, Sivas Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Divriği.

Çınar, Measure (2017). Yaşı 70, Sivas Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı, Merkez.

Durak, Hasan Bülent (2014). Yaşı 62, Sivas Doğumlu, Lise Mezunu, Memur- Koleksiyoncu, Merkez.

Ödül, İbrahim (2014). Yaşı 60, Sivas Doğumlu, İlkokul Mezunu, Kalaycı Esnafı, Merkez.

Subaşı, Semiha (2017). Yaşı 66, Sivas Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Merkez.

Yıldızeli, Ayten (2017). Yaşı 75, Sivas Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Merkez.